

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים שע"י מוסדות דרכי תורה רחובות

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

טל' 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

גליון מס' 6 שבט תשע"ג

הוקדש לעילוי נשמת המנוח יצחק בן מאוס ז"ל למשפ' סלמי הי"ו

פרשת משפטים – שקלים

ויש לציין שבמדרש מבואר, שרופא המרפא את החולה מקבל שכר בחלק מצוותיו של החולה, וכמבואר במדרש (איכ"ר פר' א פס' לא) שרופא ריפא את ר' צדוק, ובנו של ר' צדוק אמר לאביו שיתן לרופא שכר בעולם הזה כדי שלא יטול מחלק מצוותיו בעולם הבא. ולימד ר' צדוק לרופא את חכמת התשבורת.

"ואם שן עבדו וגו' יפיל לחופשי ישלחנו" (כא, כו)

יש להקשות שהרי עבד כנעני יוצא בכ"ד איברים ומדוע הזכיר הכתוב דוקא שן ועין? ובפירושו רבינו עובדיה מברטנורא על התורה הביא מדרש חז"ל, "בשני איברים הללו חטא חם אבי כנען, חטא בעינו שראה ערות אביו, וחטא בשן שחרק עליו שיניו והלעיג לו. לכך הכנעניים שהם בניו של חם, כל זמן ששני איברים הללו קיימים הם עבדים, נשתברו ונפלו יוצאים לחירות."

"ובשר בשדה טרפה וגו', לכלב תשליכון אותו" (כב, ל)

פירש"י "למדך הכתוב שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, שנא' ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו, אמר הקב"ה תנו לו שכרו". ובפרק שירה אמרו, שבשכר זה זכו הכלבים שמעבדים עורות לכתובת סת"ם בצואת הכלבים.

והנה אמרו במס' ב"ק (ס, ב) "כלבים משחקים, אליהו הנביא בא לעיר". ולכאורה מדוע שמחים הכלבים כשאליהו בא לעיר? וביאר הגר"ז סורוצקין ב'אזנים לתורה', שמכיון שהיתה להם זכות בגאולה הראשונה ונשתכרו מחמת כן, חושבים הכלבים שכך גם בגאולה האחרונה יהיה להם איזה תפקיד וזכות, ולכן שמחים הם בראותם את אליהו הנביא מבשר הגאולה.

"והסירותי מחלה מקרבך" (כג, כה)

התורת חיים (ב"מ קו, ב) העיר, שלכאורה היה צריך לומר תחילה "והסירותי מחלה מקרבך" ואחר כך "וברך את לחמך", כי מה הנאה יש לו לאדם כשיש לו לחם רב והוא חולה ואינו יכול לאכול ממנו ונהוסיף, שמפני כן תיקנו לומר בתפילה ברכת "רפאנו" בתחילה ואחר כך "ברך עלינו", כי מי שחולה לא תועיל לו ברכת הלחם והפרנסה כיון שאין ביכולתו ליהנות מכך.

עוד נתקשיתי, שבפרשת בשלח נאמר "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך", ומשמע שלא תהיה ולא תבוא המחלה כלל, וכאן נאמר "והסירותי מחלה מקרבך", שמשמע שתהא מחלה אך הקב"ה יסירנה.

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (כא, א)

הלשון "לפניהם" הוא לשון מיעוט נוכח דרשו בגיטין (פח, ב) "לפניהם ולא לפני כותים", וביאר בספר 'הדרש והעיון', שהקב"ה הורה למשה שמשפטים אלו מחייבים רק את ישראל ולא אותו, כי הוא מלך, כמבואר במס' זבחים (קב, א) שמשה רבינו היה מלך ישראל, ומלך פורץ גדר ואין מוחין בידו.

וכמו שמצינו ברמב"ם (מלכים פ"ד) שיש רשות ביד המלך לעשות דברים שמנוגדים למשפטי המדינה הרגילים, כמו לקחת מבעלי האומנויות כל מה שהוא צריך ולהכריח אותם לעשות מלאכתו, וכן לקחת כל הבהמות והעבדים והשפחות למלאכתו, אשר איש פשוט אם היה עושה זאת היה מתחייב בדין ובא בפלילים על יסוד משפטי המדינה שכולם מחוייבים בהם.

"אם בגפו יבא בגפו יצא, אם בעל אשה הוא וגו'" (כא, ג)

לכאורה הרי אשתו לא נמכרה לשפחה, ומהו שנאמר "ויצא אשתו עמו"? ורש"י עמד בזה ופירש "וכי מי הכניסה שתצא? אלא מגיד הכתוב שהקונה עבד עברי חייב במוזנות אשתו ובניו". ובספר 'אהבת יהונתן' לגר"י אייבשיץ פירש, "הורה לנו הכתוב כי האיש והאשה הם גוף שלם ואחד, ובצרתו צר לה, ולכך הגם שאינה נמכרת עמו, מ"מ הואיל והם כגוף אחד וצר לה על העבדות שלו הרי היא כאילו היתה בעבדות כמוהו, ולכך בצאתו "ויצאה אשתו עמו", כי מקודם אף היא היתה בעבדות".

ופירש עוד, שמה שנאמר לשון "אם בגפו יבא בגפו יצא". הוא משום שמי ששרוי בלא אשה נקרא "פלג גופא" כי גופו חסר ואינו שלם, ולכך כשאין לאדם אשה, נקרא הוא "בגפו" מלשון חצי גוף, אך כשיש לו אשה הוא גוף שלם. אמנם לאחר מכן כתוב "אם אדניו יתן לו אשה וגו', האשה וילדיה תהיה לאדוניה והוא יצא בגפו", כי אע"פ שנשא אשה מ"מ היא נשארת אצל האדון, והוא נשאר לבד, ולכך עדיין הוא בגדר פלג גופא.

"ורפא ירפא" (כא, ט)

כתב רבינו בחיי, שבכל התנ"ך לא מצאנו לשון רפואה אצל רופאים בשר ודם כי אם בדגש, כמו "רפאנו את בבל ולא נרפאתה", אך אצל הקב"ה מצינו לשון רפה, "רפאני ה' וארפא", כי אני ה' רופאך". וטעם הדבר, כי רפואת הרופאים אינה אלא על ידי צער וטורח, שצריך לסבול תרופות מרות וטיפולים קשים, אבל רפואה של הקב"ה היא בנחת ואין בה צער כלל.

ימין בת דניאל ע"ה ♦ חכם אברהם בן מוזל ז"ל
יונה בת נדרה ע"ה ♦ כרייף בן אורידיה ז"ל
מאור בן עביה ז"ל ♦ נגי' בן לולו ז"ל

שארל בן דונה ז"ל ♦ אביתר בן יהודית ז"ל
ר' שמעון בן יחיא ולולוה ז"ל ♦ הרצל בן ברטה ז"ל
אמיר בן הנמנג'אן ז"ל ♦ רחמים בן אסתר ז"ל

לע"נ ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרח בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן מאוס ז"ל ♦ נאזיה בת תאג'ה ע"ה
רחל בת סאלחה ע"ה ♦ עביה בת סרח ע"ה

זה נאמר על יום הברית ולא על יום הלידה [ומה שמצינו במשה רבינו שנפטר ביום הלידה, הוא משום שנולד מהול].
וכ"כ בשו"ת המהרש"ל (סי' ע') שיום הברית נחשב כיום הלידה, וכמו שאמר לגבי גר שנתגייר ונימול ש"כקטן שנולד דמי".
נ"יש לצרף זאת לדברי הבן איש חי (ש"ר פר' ראה) "יש נוהגין לעשות בכל שנה את יום הלידה ליום טוב, וסימן יפה הוא, וכן נוהגים בביתנו. ושמעתי שיש נוהגים לעשות בכל שנה סעודה ביום שנכנס בו האדם בבריתו של אברהם אבינו". ולכאורה הטעם למנהג אותן מקומות משום שהחשיבו את יום הברית כיום הלידה וכהנ"ל].

"וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות" (כו, ה)

ידוע המעשה בתלמי המלך (מגילה ט, א) שביקש מהזקנים לתרגם את התורה ליונית, ונתן הקב"ה עצה בליבם לשנות הלשון במקומות שהיה יכול לטעון לפי דעתו המשובשת. ושינו את הפסוק "וישלח את נערי בני ישראל" וכתבו "זאטוטי בני ישראל", ופירש רש"י ש"נערי" הוא לשון קטנות, וחששו שיאמר להם גרועים שלכם שלחתם לקבל פני שכינה, ולכך כתבו "זאטוטי" שהוא לשון חשיבות [כמו "זוטו של ים" (ב"מ כא, ב)].
וביאר הגרי"ש אלישיב זצ"ל (דברי אגדה' רל"ב) שאותו רשע לא היה יכול בדעתו הנמוכה להבין כיצד עבודת הקודש והקרבת הקרבנות מסורות בידי נערי ישראל, כי לפי קוצר השגתו צריכים לעסוק בעבודה רק זקני וחשובי ישראל. אולם תורתנו הקד' מלמדתנו שדוקא הנערים הם הערובה והבטחון לקיום התורה ועבודת הקודש, ולפי האמת אותם הנערים הם הזאטוטים וחשיבותם גדולה עד מאד [וממילא לא היה שקר במה שכתבו, כי באמת הנערים הם הזאטוטים והחשובים].

"פרשת שקלים"

ביאורים רבים נאמרו בענין מחצית השקל. ופירוש נפלא מצינו בדברי האלשיך (שמות פ"ל). כי הנה אמרו בזוה"ק שכל הנפשות נבראו מתחילה זוגות זוגות זכר ונקבה, וזהו שנא' (בראשית ה, ב) "זכר ונקבה בראם, ויקרא את שמם אדם", כי הזכר לבדו מחצית אדם הוא, וכן הנקבה. והנה דרשו (במדב"ר כא, י) שבחטא העגל לא חטאה שום אשה, ולא זו בלבד שלא נתנו הנשים מתכשיטיהן לע"ז, אלא אף פירשו מבעליהן בטענה שאינם רוצות לחיות עם משומדים, עד ששבו בתשובה. ונמצא שבחטא העגל נפגם חצי אדם, דהיינו נפש הזכר, אך לא נפגמה שום נפש אשה. ולכן ציוה הקב"ה שיתן כל איש מחצית השקל על עצמו ולא שקל שלם, כי בת זוגו שהיא חציו האחר לא נפגמה.
ולפ"ז מבואר היטב הטעם שלא נתחייבו נשים מן התורה במחצית השקל. ואמנם המג"א (סי' תרצ"ד סק"ג) הביא בשם הגהות מנהגים שנשים חייבות במחצה"ש, אך תמה על דבריו שמנין לומר כן. ובתורה תמימה (שמות ל, יג) תירץ שכיון שכיום נוהגים לתת זכר למחצה"ש כנגד שקלי המון, לכן גם נשים וילדים צריכים ליתן, כיון שאף הן היו באותו הנס. ולמעשה פסק הגרע"י (חזו"ע פורים עמ' קה') שגם נשים יתנו זכר למחצית השקל, וטוב ליתן גם עבור ילדיו הקטנים].

ויש ליישב על פי מה שהקשה בחידושי רבינו חיים פלטיאל על התורה (שמות טו, כו), שאם מחלות מצרים לא יבואו עליהם מדוע יצטרכו כלל לרפואה ומהו שנאמר "כי אני ה' רופאך"? ותירץ ש"כי" משמש בלשון "שהרי", וכוונת הכתוב לומר שלא אשים עליך מחלות מצרים שהרי אני ה' רופאך ומרפא המאכל והמשקה שלך שלא תבוא מלכתחילה לידי חולי ולפ"ז מובן מדוע נאמר להם פסוק זה במרה, שהרי המים שם היו מרים והיה בהם קלקול, וה' ריפא להם את המים, ואמר להם שכך יהיה לדורות, שאם ילכו בדרכיו, ירפא להם ה' את המאכל והמשקה ולא יבואו לידי חולי כלל].
ולכן נאמר תחילה "וברך את לחמך ואת מימך" ואח"כ "והסירותי מחלה מקרבך", כי ע"י שהלחם והמים יהיו מתוקנים ממילא לא תבוא עליהם כלל מחלה.

אולם צ"ב, שזה שייך רק במחלות שנובעות ממאכל ומשקה, ובשלמא הפסוק "וברך את לחמך" אפשר שעוסק רק במחלות מסוג זה, אך בפסוק שבפרשת בשלח הוזכרו המחלות שבאו על מצרים, ולמחלות אלו אין קשר למאכל ומשקה מקולקלים?
ונראה ליישב על פי דברי האברבנאל (שמות פ"ז), שלעשרת המכות היה סדר טבעי, וכל המכות נשתלשלו ממכת דם [שמחמת עיפוש מי היאור מנבלות הדגים שהבאישו, שרץ היאור צפרדעים לרוב. והם ברחו אל היבשה ונכנסו לבתי מצרים. ומחמת עיפוש הדם והצפרדעים שמתו בארץ וצברו אותם חמרים חמרים נתעפש העפר ונהפך לכינים. וע"י העיפוש בכל עפר הארץ, נתעפשה הארץ עצמה, והוציאה שקצים ורמשים וחיות רעות הנקראים ערוב. ובסיבת כל העיפוש נפסד עשב השדה וצמח האדמה, ונתחדש הדבר במקנה בבקר ובצאן. וע"י אותו עיפוש חלו האנשים בשחין אבעבעות. ומחמת האדים והעשנים העולים מעיפוש הארץ לאויר העולם, נתהווה הברד. ועי"ש בביאור המשך המכות (ויש לציין שהמלבי"ם בפ"ז פס' כה' השיג ע"ד)]. ולפ"ז כל המחלות שהיו במצרים נבעו מקלקול המים שביאור, ועל כך הבטיחנו הקב"ה לברך את לחמנו ומימנו ולהסיר מהם כל קלקול ומחלה, כדי שלא יהיה חולי ומכה כפי שאירע למצרים.

"את מספר ימין אמלא" (כו, כו)

מנין מילוי ימי האדם לא נתפרש בפסוק, אך במדרש (פסיקתא רבתי פר' כז) אמרו "אם שומעים ישראל לקב"ה ועובדים אותו, ממלאים ימיהם בטובה, כשם שאמר דוד ימי שנותינו בהם שבעים שנה וגו', וכשם שאמר משה מספר ימין אמלא". ונמצא ש"מספר ימין אמלא", היינו מנין שבעים שנה. [וכ"כ בפירוש בעלי התוס' עה"ת (תוס' השלם), ופירשו שכנגד "ואם בגבורות שמונים שנה" נאמר "ימין" שהוא בגימטריא פ'].
ואכן כתב בעל הטורים (פס' כה'), ש"אמלא" הוא בגימטריא ע"ב, כנגד "ימי שנותנו בהם שבעים שנה", חוץ מהשנה שנולד בה והשנה שמת בה. ור' יהודה החסיד (פי' רי"ה עה"ת ויקרא כו, ו) פירש ש"אמלא" בגימטריא ע"ב כנגד "ימי שנותנו בהם שבעים שנה" חוץ מהשנתיים הראשונות שבהם התינוק יונק.
ובמס' ראש השנה (יא, א) למדו מפסוק זה שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש. וכתב בספר "גליא מסכת" (חלק הדרוש, בהספד על הגר"ח מוואלוויץ) שענין

"מעות זכר למחצית השקל ינתנו לטובת מוסדות של תורה שמגדלים בהם תלמידי חכמים. וכל המשתדל להרים קרן התורה ולומדיה יזכה לראות בהרמת קרן ישראל" (מרו הגרע"י שליט"א בספר חזו"ע פורים עמ' קה')

יהודי יקר! עשרות אברכים תלמידי חכמים השוקדים על תלמודם בכללים שע"י מוסדות "דרכי תורה" ממתינים למעות זכר למחצית השקל שלך, פתח לבך וכיסיך להם והבא ברכה לביתך. לפרטים נא פנה להנהלת המוסדות בטל' 08-9452903

מזל בת פרח ע"ה ♦ חיים בן שמואל ז"ל
אדיוני בת מזל ע"ה ♦ שלמה בן ירמיהו ז"ל
פטר בן ארנולד ז"ל ♦ לולו בת יעיש ע"ה

ענואר בן יהיא חבורה ז"ל ♦ משה בן נח ז"ל
לאווה בת סעידה ע"ה ♦ יהושע בן לאה ז"ל
רונית בת מנטה מרגלית ע"ה ♦ מרים בת שלום ע"ה

סאלים בן ברוך ז"ל ♦ גאלי בן מרים ז"ל
אברהם בן חיים ז"ל ♦ נעמה בת נעמה ע"ה
אלי בן גיזילה ז"ל ♦ מרים בת אברהם ע"ה